

Сучасні дослідження та інноваційні підходи у сфері педагогіки

Олександра Дубасенюк

Житомирський державний університет

імені Івана Франка, м. Житомир

<https://orcid.org/0000-0002-9447-4527>

Анотація. У статті проаналізовано ключові методологічні та інноваційні підходи, що використовуються у педагогічних дослідженнях. До них віднесено фундаментальні підходи (системний, діяльнісний, компетентнісний) та інноваційні синергетичний, антропологічний, акмеологічний, середовищний. Схарактеризовано особливості методології Digital-epoxy, проаналізовано зміну освітньої парадигми, цифровізацію і технологічні інновації STEM та інтегровані підходи, соціально-емоційне навчання (SEL), нейропедагогіка.

Ключові слова: методологічні підходи, інноваційні підходи, цифровізація, технологічні інновації, педагогічні дослідження.

Сучасні дослідження у сфері педагогіки спираються на загальнометодологічні підходи. Відомо, що методологічні підходи у педагогічних дослідженнях – це система принципів та способів організації наукового пізнання. В останні роки спостерігається відхід від жорсткого академізму в бік міждисциплінарності, людиноцентризму та цифрової трансформації (В. Арішонков, В. Биков, С. Гончаренко, В. Кремень, О. Спірін). Проаналізуємо ключові методологічні підходи, що використовуються у педагогічних дослідженнях.

Фундаментальні підходи постають підґрунтям, але адаптуються під запити цифрового суспільства. Так, наприклад, упровадження штучного інтелекту неминуче змінює всі інші методи. Системний підхід розглядає освітній процес як цілісну систему, де зміна одного елемента, змінює інші елементи. Діяльнісний підхід акцентує увагу на тому, що розвиток особистості відбувається лише в процесі активної діяльності (учень не "споживач" знання, а їх "здобувач". Компетентнісний підхід спрямовує дослідження на результат – формування здатності діяти в конкретних життєвих ситуаціях (Hard & Soft Skills) [4, 5].

Сучасні та інноваційні підходи – це напрями, які є найбільш актуальними в наукових публікаціях та дослідженнях останніх років. Зокрема синергетичний підхід розглядає освіту як складну систему, що самоорганізується. Дослідники вивчають "точки біфуркації" (кризові/критичні моменти), де невеликі зміни можуть призвести до якісного стрибка в навчанні. Антропологічний підхід ставить у центр людину як цілісну істоту, що означає єдність біологічного, соціального та духовного. Акмеологічний підхід орієнтує дослідження на досягнення людиною "акме" – вершини професійного та особистісного розвитку. Середовищний (екосистемний) підхід – акцент переноситься з "впливу на здобувача освіти" на "створення середовища", в якому навчання відбувається

природно і створює необхідні сприятливі умови. Останнє включає цифрові освітні екосистеми, інклюзивний простір та психологічну безпеку [4].

Схарактеризуємо особливості методології Digital-епохи. Сьогодні педагогічне дослідження неможливе без урахування інформаційного підходу: Аналітика навчання (Learning Analytics) передбачає використання великих баз даних (Big Data) для прогнозування успішності. Нейропедагогічний ракурс дає можливість обґрунтувати методи навчання через закономірності ментальної діяльності особистості. Важливо, що сучасні вчені все частіше обирають поліпарадигмальний підхід – поєднання декількох методологій для отримання максимально об'єктивного результату. Нинішня педагогічна наука переживає етап докорінної трансформації. Основна проблема полягає у переході від знаннєвої парадигми (передача готових фактів) до компетентнісної, де головною метою є вміння застосовувати знання у реальному житті. Проаналізуємо основні положення щодо сучасних досліджень та інноваційних підходів у педагогіці [3, 5].

Виділимо новітні методологічні тренди (2025–2026). Ресурсний підхід, що спрямований на пошук внутрішніх і зовнішніх ресурсів для саморозвитку особистості майбутнього фахівця. Приклади представлені у дослідженні резильєнтності (стійкості) вчителів. Персоналізований підхід означає відмову від "середнього учня" на користь індивідуальної траєкторії особистісного розвитку. Використовується при побудові адаптивних алгоритмів навчання. Контекстний підхід визначає навчання через професійний або життєвий контекст. Застосовується при використанні кейс-методів та ситуаційних завдань. Трансдисциплінарний передбачає вихід за межі окремих наук для вирішення глобальних проблем. Реалізується у процесі навчання за допомогою STEM-освіти, проєктної діяльності, а також на стику екології, етики та інформаційних технологій.

Окреслені новітні методологічні тренди призводять до таких змін як:

1. Зміна освітньої парадигми. Дослідження акцентують увагу на тому, що вчитель перестає бути єдиним джерелом інформації. Його нова роль – фасилітатор та ментор, який допомагає учневі/студенту орієнтуватися в інформаційному потоці. Сутність людиноцентризму полягає у тому, що навчальний процес будується навколо інтересів та індивідуального темпу здобувача освіти. Life-long learning спрямоване на освіту протягом усього життя як необхідну умову успіху в постійно змінливому світі [1].

2. Цифровізація та технологічні інновації передбачає не тільки використання планшетів, а глибоку інтеграцію технологій у методику викладання. До них віднесено такі види як змішане навчання (Blended Learning), що спрямоване на поєднання очних занять з онлайн-курсами та інтерактивними платформами. Адаптивне навчання визначає використання штучного інтелекту (ШІ) для створення персоналізованих

освітніх траєкторій. Гейміфікація – упровадження ігрових механік (рівні, бали, квести) для підвищення мотивації та саморозвитку особистості [5].

3. STEM та інтегровані підходи. Сучасні дослідження підтверджують ефективність міждисциплінарного підходу. Замість вивчення предметів ізольовано, здобувачі освіти працюють над проєктами, що об'єднують науку (Science), технології (Technology), інженерію (Engineering) та математику (Math). PBL (Project-Based Learning) – навчання через вирішення реальних проблемних ситуацій. Дизайн-мислення – методика пошуку інноваційних рішень, орієнтована на потреби людини [5].

4. Соціально-емоційне навчання (SEL). Педагогіка більше не фокусується лише на інтелекті (IQ). Велика увага приділяється розвитку м'яких навичок (Soft Skills), а саме критичному мисленню та креативності, емоційному інтелекту (керування власними емоціями та емпатія), навички комунікації та командної роботи (колаборація) [2].

5. Нейропедагогіка – інноваційний напрям, що базується на дослідженнях мозку та ментальної діяльності людини. Педагогічна наука сьогодні активно вивчає: як пам'ять і увага працюють на фізіологічному рівні, а також вплив стресу на здатність до навчання. При цьому встановлюються оптимальні інтервали для засвоєння нової інформації та прогнозування подальших досліджень.

Висновки. Таким чином, ключова проблема сучасних досліджень – подолання розриву між теорією та практикою. Інноваційні підходи спрямовані на створення гнучкого освітнього середовища, яке готує людину до професій, яких ще не існує і створює умови для постійного самовдосконалення та саморозвитку особистості впродовж життя.

Список використаних джерел

1. Акімова, О., Сапогов, М., Гапчук, Я., & Богатько, В. Критичне та творче мислення в структурі особистісно-професійного становлення учителя. Наука і техніка сьогодні, 2025. 5(46).
2. Акімова, О., Гапчук, Я. (2025). Педагогічна творчість у системі особистісно-професійного становлення майбутнього вчителя. *освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, . 2025. 27(1) С. 53-63.
3. Вознюк О. Перспективні напрямки підготовки майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності / О. Вознюк, О. Дубасенюк // Нові технології навчання. 2020. Вип. 93. С. 50-57.
4. Дубасенюк О. А., Мирончук Н. М. Навчально–методичний посібник "Методологія педагогічних досліджень та академічна доброчесність в освітній галузі" видання друге доповнене та перероблене. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2025. 244 с.
5. Компетентнісні засади підготовки творчих майбутніх фахівців у закладах вищої освіти засобами цифрових технологій: монографія [Антонов О.В., Басюк Н.А., Вознюк О.В., Дубасенюк О.А.] / за ред. О.А.Дубасенюк. У 2-х томах. Т. 1. Житомир: Вид-во "Рута", 2025. 220 с.